

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада разового захисту ДФ 02.022 Київського національного університету будівництва і архітектури, Міністерства освіти і науки України, м. Київ, прийняла рішення про присудження Верес Марії Костянтинівні ступеня доктора філософії з галузі знань 02 – «Культура і мистецтво» на підставі прилюдного захисту дисертації «Принципи формування предметно-просторового середовища народних сільських шкіл першої пол. XX ст. в Україні» за спеціальністю 022 – «Дизайн» 13 червня 2023 року.

Верес Марія Костянтинівна, 1994 року народження, громадянка України, освіта повна вища. У 2017 році закінчила Національний авіаційний університет та здобула кваліфікацію магістр дизайну за спеціальністю «022 – Дизайн».

З жовтня 2017 року по листопад 2021 року навчалася в аспірантурі на кафедрі Теорії архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури (очна денна форма навчання).

Працює дизайнером-художником з 2014 року до цього часу.

Дисертацію виконано у Київському національному університеті будівництва та архітектури, МОН України, м. Київ.

Науковий керівник: Олійник Олена Павлівна, доктор архітектури, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури.

Основні положення, результати і висновки дослідження викладені здобувачкою 11 наукових публікаціях, з яких у фахових наукових виданнях України – 3 статті категорії «Б»; 2 статті в у науково-періодичних виданнях інших держав, одна з яких внесена до міжнародної наукометричної бази даних SCOPUS; 3 тези наукових доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій та 3 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації, зокрема:

1. Верес М.К. До питання про атрибуцію будівель с. Германівка. Теорія і практика дизайну. Мистецтвознавство: збірник наук. пр. Київ, 2016. Вип. 9. С. 177-183.

2. Верес М.К. Інтер'єри сільських шкіл України кінця XIX – початку XX ст. *Art and Design*. Мистецтвознавство. Технічні науки: науковий фаховий журнал. Київ 2021 №4 (16). С. 66-77

3. Верес М.К. Декор народних сільських шкіл України першої третини XX ст. *Art and Design*. Мистецтвознавство. Технічні науки: науковий фаховий журнал. Київ 2022. №1 (17). С. 43-56.

Повнота викладення основних теоретичних положень дослідження відповідає вимогам, що пред'являються до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

ТРЕТЯК Юлія Вікторівна, доктор архітектури, доцент, завідувач

кафедри дизайну Київського національного університету будівництва і архітектури, без зауважень.

КАЩЕНКО Олександр Володимирович, доктор технічних наук, професор, декан архітектурного факультету Київського національного університету будівництва і архітектури, надав позитивну рецензію із зауваженнями рекомендаційного характеру:

1. В обґрунтуванні актуальності теми необхідно було більш чітко відзначити важливість впливу предметно-просторового середовища народних сільських шкіл першої половини ХХ ст. в Україні на еволюційний процес формування аутентичної освіти, а з нею і дизайну освітнього простору.

2. В першому розділі дисертаційної роботи перелік досліджень проблеми необхідно було б доповнити питанням розгляду змісту освіти та методів викладання дисциплін у взаємозв'язку з планувальними, функціональними особливостями освітнього простору, що досліджується.

3. Доцільно було б розширити аналіз за рахунок більш детального розгляду регіональних особливостей планування та предметного наповнення навчальних приміщень.

4. Досліджуючи в другому розділі особливості довкілля народних шкіл, автор обминає зонування території, благоустрою тощо, розглядаючи лише розташування будинків в структурі села. На наш погляд, цей матеріал доцільно було б доповнити аналізом благоустрою найближчого оточення та планування ділянки.

5. Потребує уточнення другий висновок другого розділу щодо наближення його до теми українських шкіл.

6. В третьому розділі необхідно було б більш чітко виділити авторські пропозиції щодо збереження досліджуваних об'єктів та їх предметного наповнення серед вже існуючих.

7. В роботі трапляються неточності пунктуації та деякі логічні повтори, особливо при характеристиці творів О. Сластіона.

КРАВЧЕНКО Ірина Леонідівна, доктор архітектури, доцент, професор кафедри теорії архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури, надала позитивну рецензію із зауваженнями рекомендаційного характеру:

1. На сторінці 54 наведена ілюстрація, що представляє чинники формування просторового середовища народних сільських шкіл (Рис.1.6). На думку рецензента, є плутанина у визначенні - чинники згруповані вірно та зрозуміло, але у кожній групі наведені лише внутрішні чинники, у переліку яких є аспекти, що належать до зовнішніх чинників, а саме: – соціально-економічна група чинників – розвиток промисловості та торгівлі належать, скоріше до зовнішніх чинників; – культурно-просвітницька група – всі перелічені чинники, на думку рецензента, належать до зовнішніх чинників, оскільки вони впливали явно не тільки на формування шкіл та є зовнішнім поштовхом до формування їх архітектури та предметно-просторового середовища; – відсутні пояснення щодо означених на рис.1.6

чинників у тексті роботи; – разом із тим, на сторінках 75-77 наведені фактори впливу, що названі автором роботи як «суспільні» (стор.75), але це саме зовнішні фактори впливу, що могли б бути представлені на рис.1.6.; – далі, на стор. 77 представлені внутрішні фактори: функціонально-оперативний; технічно-будівельний; формально-виразний – які не фігурують на рис.1.6.; – на рис. 1.9 (стор.79) представлена методологія дослідження, але немає зрозумілого переліку зовнішніх та внутрішніх факторів – можливо, щоб усунути таку плутанину, факторам треба було приділити окрему ілюстрацію.

2. На сторінці 124, останній абзац: «Функціонально-планувальна організація народної архітектури сільських шкіл України...» - присутня понятійна невідповідність. Фраза мала б звучати наступним чином: «Функціонально-планувальна організація народних сільських шкіл України».

3. У висновках до розділу 2, пункт 5: «Визначено, що функціонально-просторове вирішення народних шкіл було продовженням традицій формування предметно-просторового середовища народного житла...» - викликає сумніви категорія «Функціонально-просторове вирішення». Загально відомі категорії досліджень об'ємно-просторові, функціонально-планувальні, архітектурно-планувальні рішення тощо.

4. У третьому розділі сформульовано ряд принципів формування предметно - просторового середовища народних сільських шкіл першої половини ХХ ст. (стор. 139 та рис.3.1 на стор. 141): «принцип контекстуальності», «принцип динамічності предметного наповнення», «принцип ергономічності», «принцип спадкоємності», «принципи стильової гармонізації», «принцип екологічності». Означені принципи охоплюють весь спектр аспектів, що вказані у уточненому понятті «предметно-просторове середовище школи», але, можливо, слід було згрупувати принципи, що їх було виведено у роботі, за відповідними категоріями: архітектурний простір та прилегла територія, об'ємно-просторове та функціонально-планувальне рішення тощо. Власне, ті категорії, що самим автором визначені для уточнення поняття «предметно-просторове середовище школи». На думку рецензента, таке групування зробило б чіткішим розуміння поля у якому саме реалізуються ці принципи за умови застосування відповідних ним прийомів.

Тим не менш, не зважаючи на зроблені зауваження, які бажано сприймати скоріше як рекомендації для подальшої наукової роботи, результати представленого дисертаційного дослідження відзначаються науковою новизною і мають обґрунтований характер. Загалом робота має високий рівень і може вважатися суттєвим вкладом у розвиток вітчизняної теорії формування народних сільських шкіл.

АБИЗОВ Вадим Адільєвич, доктор архітектури, професор, заслужений архітектор України, професор кафедри дизайну інтер'єру та меблів Київського національного університету технологій та дизайну, надав позитивний відгук із зауваженнями рекомендаційного характеру:

1. Питанням термінології, розглянутим в підрозділі 1.3. «Методи дослідження предметно-просторового середовища народних сільських шкіл» варто було би присвятити окремий підрозділ у розділі 1, об'єднавши їх з текстом термінологічного словника.

2. Назву розділу 2 краще було би сформулювати «Типологічні та композиційно-художні особливості предметно-просторового середовища народних сільських шкіл України першої половини ХХ ст.», оскільки у підрозділі 2.1 розглядаються типологічні особливості проектування народних шкіл в Україні та світі.

3. Доцільно було би більш детально обґрунтувати принципи формування предметно-просторового середовища, наведені у розділі 3.

4. Не зовсім зрозумілим є відбір для порівняльного аналізу окремих країн саме Південної Америки (у розділах 1, 2) та США (у розділі 3). Доречним було би навести певні відповідні обґрунтування такого вибору.

5. У першому пункті висновків варто було би коротко оцінити стан наукових досліджень у сфері проектування предметного середовища шкіл у вітчизняній та зарубіжній літературі, який здобувач детально розглядає на початку першого розділу.

6. До списку використаних джерел слід було додати праці з дизайну громадських будівель доктора архітектури Олійник О.П.

Наведені зауваження та побажання не торкаються принципів наукових положень дисертації і тому не знижують її наукову та практичну цінність. Вони можуть бути враховані в подальшій науковій та практичній роботі здобувача над цією важливою тематикою, оскільки у представленій роботі закладений значний потенціал для подальших наукових досліджень.

КЮНЦЛІ Романа Василівна, доктор мистецтвознавства, доцент, в.о. професора кафедри архітектури Львівського національного університету природокористування, надала позитивний відгук із зауваженнями рекомендаційного характеру:

1. Оскільки предметом дослідження є принципи *предметно-просторової організації* народних сільських шкіл України, то не варто звужувати об'єкт дослідження до аналізу *просторового* середовища народних сільських шкіл України першої половини ХХ ст. Гублячи, навіть механічно, частину терміну, дослідниця створює собі проблему, яку в даному випадку вирішити неможливо. Також у Вступі слід більшу увагу приділити методам дослідження. Адже вибір конкретних методів дослідження диктується характером фактичного матеріалу, умовами і метою даного дослідження. Можливо, крім загальних методів наукового пізнання, доречно виділити і спеціальні.

2. На наш погляд, Підрозділ 1.3.1. «Уточнення основних понять дослідження» слід об'єднати з «Термінологічним словником».

3. Можливо, аналіз предметно-побутового наповнення шкіл (ст.114) слід розглядати з т. зору типу школи чи методики, яку використовує школа (вальдорфська педагогіка, педагогіка Монтесорі, педагогіка «трудової школи» Георга Кершенштейнера тощо). Тільки з такого ракурсу можна

розгледіти особливості предметно-побутового наповнення шкіл, яке залежить від типу педагогіки, а не від країни чи часу. Слід зазначити, що предметно-побутове наповнення традиційних шкіл і на даний час зберегло свої основні елементи: учнівські столи, стіл учителя, дошка. Сьогодні ці предмети удосконалені, більш вишукані, наповнені технікою (інтерактивна дошка, комп'ютери тощо), проте нічого кращого людство не придумало.

4. Авторці дослідження слід звернути увагу на пунктуацію, стилістику та орфографію дослідження. Так на ст.82 лексеми одно-класні (початкові); - дво-класові – у селах; - три-класові авторка пише через дефіс, хоча два абзаци вище та на ст.89 – разом. Авторка не виділяє відокремлені додатки, підрядні речення, звороти тощо. Напр. (доставлені розділові знаки підкреслюємо):

- ст. 84: Також до типів вітчизняних навчальних будівель відносяться, *окрім вище згаданих авторів, будівлі шкіл...*

- ст. 84: Разом з цим існували і державні школи, *зокрема на Київщині, спроектовані архітектором В. Ніколаєвим, школа та двокласне училище в с. Германівка, що також відноситься до першої половини ХХ ст. досліджуваних шкільних споруд.*

- ст.88: Школи, *що були побудовані в Польщі на початку ХХ ст., повністю реалізували постулати шкільної реформи.*

- Інші зауваження ст. 89, 90, 91, 92, 93, 98, 99, 112, 115, 117, 127, 135, 142, 153 тощо).

5. У підрозділі 2.1. Типологічні особливості проектування народних шкіл в Україні та світі Рисунок 2.1. «Типологія невеликих шкіл початку ХХ ст. в Україні» доречно було б конкретизувати «типи шкіл за планувальним вирішенням». При характеристиці планувальних особливостей будівель і споруд доцільно подавати експлікацію приміщень (їх назву та розміри), тільки таким чином можна побачити типові і відмінні, новаторське тощо. Особливості планувального вирішення, в основі яких лежать кліматичний та функціональний фактори, впливають на всі інші параметри та характеристики будівлі.

6. Назву Рис.2.2. «Типи шкіл на території України першої пол. ХХ ст.» конкретизувати «типи шкіл за формою власності» і пояснити, як форма власності впливає на планувальне, об'ємно-просторове, художнє вирішення будівель шкіл.

7. Розділ 2.1.1 «Типологічні особливості та будівництво сільських шкіл в країнах Південної та Північної Америки першої половини ХХ ст.». При дослідженні особливостей планувальної, архітектурно-просторової, художньої особливостей будівель та споруд науковці, як правило для порівняння опрацьовують архітектурні об'єкти, що розташовані в схожих кліматичних зонах. Саме тоді можна простежити, як політичні, соціальні, культурні, релігійні фактори впливали на формування архітектури регіону. В даному дослідженні порівняння з архітектурою шкіл Мексики, Аргентини, Чилі є не дуже доречним. Тропічний клімат цих країн не вимагав особливих підходів при планувальному вирішенні, як от тамбуру

чи вхідної групи в школах України, висоти фундаменту, який залежав від рівня опадів, ухилу дахів, які автоматично формували візуальний образ будівлі. Місцеві будівельні матеріали формували пропорції і об'єм, величина вікон залежала від погодних умов. Холодні зими України не дозволяли використовувати великі конструкції вікон, вікна мали геометричне членування через дороговартість скла.

8. У науковій роботі слід дотримуватись загальноприйнятої термінології: Думка «Художнє вирішення інтер'єрів шкільних будівель в Україні було досить *мінімалістичним*, оскільки в народній сільській архітектурі шкільних споруд до того часу переважав зруб, стіни в школах частіше не мазали, а просто білили, залишаючи фактуру дерева» на ст.118 є невдалою. Оскільки в роботі мова йде про народну архітектуру кін. XIX – поч. XX ст. (переважають український модерн, романтизм), то лексема «мінімалістичний» тут утворює оксюморон. Відчувається знецінення народних надбань, нерозуміння дослідницею багатства, яке породжено діяльністю майстрів багатьох поколінь, для якого характерні стійкі етнічно обумовлені місцеві традиції в планувально-просторовій побудові та відображено особливості історичного розвитку етносу в галузі будівництва.

9. Цікавим є підрозділ 2.3.1. Особливості розміщення народних сільських шкіл за проектами О. Сластіона в структурі села. Дослідниця ретельно подає інформацію про місце шкільної будівлі в планувальному вирішенні села. Проте сам підрозділ потребує більш ґрунтовних досліджень на основі планів сіл XIX ст. Висновки про положення шкіл на основі сучасних зйомок Google maps не дають достовірної інформації про місце школи в планувальному вирішенні села, адже за 100 років села зазнають значних змін як в планувальному вирішенні, так і в містобудівному. Слід також вказати, що містобудівну функцію у селах Полтавщини, які і в більшості регіонів України, виконували храми з площами коло них, громадські центри, виробничі споруди, шинки та корчми. Відштовхуючись від цих даних, можна описати місце шкільної будівлі у структурі села.

10. У підрозділі 3.2.1. «Прийоми декоративного оздоблення народних шкіл в більш віддалених країнах» автор аналізує досвід декоративного оздоблення фасадів шкільної архітектури у США та Канаді. Можливо, народні школи Канади та США доречно би було розглянути у контексті української діаспори. Адже потужні хвилі українських емігрантів понесли на нові континенти і свої традиції, які проявилися у дизайні церков, оформленні садиб та, очевидно, у місцях великої концентрації українців мали вплив і на формування екстер'єру та інтер'єру громадських будівель і споруд. Власне вплив українських архітектурних традицій на розвиток архітектури Канади та США був би цікавим вкрапленням у дане дослідження.

11. Слід звернути увагу і на назву цього підрозділу, який не відповідає науковій термінології: «більш віддалені країни»? Більш зрозумілим та загальноприйнятим є топонім Північна Америка, країни Північної Америки.

Загальна оцінка роботи і висновок. Дисертаційне дослідження Верес Марії Костянтинівни на тему «Принципи формування предметно-просторового середовища народних сільських шкіл першої пол. XX ст. в Україні» є завершеною самостійною та ґрунтовною науковою працею, отримані науково обґрунтовані результати мають вагоме значення для формування теоретико-методологічного підґрунтя дизайну та його формотворчих засад.

При написанні дисертації автором дотримано принципів академічної доброчесності.

Висунуті теоретичні положення, надані практичні рекомендації, отримані висновки та результати впровадження мають наукове і практичне значення, характеризуються науковою обґрунтованістю та новизною.

За науковим рівнем і практичною цінністю, змістом і оформленням, кількістю та якістю здійснених наукових публікацій, апробацій на наукових конференціях і в актах впровадження, дисертаційна робота «Принципи формування предметно-просторового середовища народних сільських шкіл першої пол. XX ст. в Україні» повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її авторка, Верес Марія Костянтинівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 02 – «Культура і мистецтво» за спеціальністю 022 – «Дизайн».

Результати відкритого голосування : «ЗА» – п'ять членів ради;
«ПРОТИ» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування, спеціалізована вчена рада ДФ 02.022 Київського національного університету будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України, м. Київ, присуджує Верес Марії Костянтинівні ступінь доктора філософії з галузі знань 02 – «Культура і мистецтво» за спеціальністю 022 – «Дизайн».

Голова спеціалізованої вченої
ради разового захисту ДФ 02.022
доктор архітектури, професор

 Юлія ТРЕТЯК